

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА НАУКОВЕ ВІДКРИТТЯ

Новий Цивільний кодекс України (2003 р.) (далі – ЦК України) відніс наукове відкриття¹, як результат фундаментальних наукових досліджень, до нетрадиційних об'єктів права інтелектуальної власності, які з іншими, традиційними об'єктами інтелектуальної власності поєднує те, що усі вони є результатом інтелектуальної діяльності людини, мають науково-технічну цінність.

Слід погодитися з тими авторами, які підкреслюють, що наукові відкриття виникають у сфері природничих наук в результаті пізнання матеріального світу. Вони розширюють і поглиблюють пізнання матеріального світу і призводять до нового знання про об'єктивну дійсність. У зв'язку з цим особливість наукового відкриття у порівнянні з іншими об'єктами інтелектуальної власності полягає в тому, що, по-перше, закономірності, властивості та явища матеріального світу об'єктивно існують незалежно від наявності чи відсутності знання про них, а об'єктом наукового відкриття вони стають з моменту виявлення і формулювання їх певною особою, а, по-друге, наукове відкриття як об'єкт пізнання є цінним само по собі, незалежно від можливостей його безпосереднього використання [2].

Наукові відкриття відрізняються від традиційних об'єктів тим, що вони спрямовані не на створення нових об'єктів інтелектуальної власності (хоча це не виключається, але обов'язково відбивається на правовому режимі таких продуктів²), а на встановлення невідомих раніше закономірностей, властивостей, явищ матеріального світу. Саме такий підхід знайшов своє закріплення в ЦК України, згідно з яким науковим відкриттям є встановлення (*виявлення, розкриття, знаходження* – І. Б.) невідомих раніше, але об'єктивно існуючих закономірностей, властивостей та явищ матеріального світу, які вносять докорінні зміни у рівень наукового пізнання (ст. 457).

Таким чином, правовий режим наукових відкриттів суттєво відрізняється від правового режиму традиційних об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема винаходів, а звідси і потребують правової охорони на рівні самостійного об'єкту інтелектуальної власності. На сьогодні, на жаль відсутній закон, який би врегулював питання, що виникають у зв'язку з науковими відкриттями, а норми, що містяться у ЦК України, не вирішують усіх виникаючих при цьому проблем. Тому було б доцільним, враховуючи досвід минулого³, прийняти спеціальний закон, який би зняв ці проблеми.

Виходячи з визначення, яке містить ЦК України, об'єктами наукових відкриттів можуть бути: закономірності, властивості і явища матеріального світу, як матерії, що існує поза і незалежно від нашої свідомості і знаходиться у постійному русі та розвитку.

Усталеним є підхід, згідно з яким *закономірність* матеріального світу – це невідомий раніше, але об'єктивно існуючий зв'язок між явищами або властивостями матеріального світу, встановлення якого вносить докорінні зміни у рівень його пізнання, істотний і стійкий зв'язок між явищами або властивостями матеріального світу; *властивість* матеріального світу – це невідома раніше, але об'єктивно існуюча якісна визначеність об'єкта матеріального світу, встановлення якої вносить докорінні зміни у рівень його пізнання; *явище* матеріального світу – це невідома раніше, але об'єктивно існуюча форма прояву сутності об'єкту матеріального світу, встановлення якої вносить докорінні зміни у рівень його пізнання. Разом із тим відсутність чітких критеріїв ідентифікації та диференціації видів наукових відкриттів на практиці породжує труднощі при віднесенні наукового відкриття до певного виду. До того ж не можна виключати і того, що сутність наукового відкриття може характеризуватися різними взаємопов'язаними проявами і одночасно містити в собі ознаки і закономірності, і властивості, і явища матеріального світу.

На наш погляд, специфічність правової природи наукових відкриттів визначає неможливість закріплення по відношенню до їх авторів режиму виключних прав на використання цих об'єктів, а вимагає спрямування зусиль на охорону особистих немайнових прав авторів наукових відкриттів.

Однак оскільки закономірності, властивості та явища матеріального світу об'єктивно існують незалежно від наявності чи відсутності знання про них, то наукові відкриття є надбанням людства, а тому вони не можуть бути об'єктом виключного права певних осіб, у зв'язку з чим будь-яка особа може безоплатно використовувати його на свій розсуд.

До наукового відкриття висувається вимога світової новизни та фундаментальності (внесення докорінних змін у рівень пізнання). Наукове відкриття визнається невідомим раніше, якщо до дати пріоритету сутність наукового відкриття не була опублікована в Україні або за кордоном, або не була доведена іншим офіційним шляхом до відома невизначеного кола осіб.

Пріоритет наукового відкриття встановлюється за датою, коли наукове відкриття було вперше сформульовано або за датою оприлюднення наукового відкриття, а при неможливості підтвердження вказаних дат – за датою подачі заявки на наукове відкриття.

Автору наукового відкриття належать такі особисті немайнові права: 1) авторство на наукове відкриття; 2) право надати науковому відкриттю своє ім'я або спеціальну назву; 3) право на пріоритет наукового відкриття.

Право на наукове відкриття засвідчується дипломом, який видається на ім'я автора такого відкриття і засвідчує визнання встановлених закономірностей, властивостей та явищ матеріального світу науковим відкриттям, пріоритет наукового відкриття та авторство на наукове відкриття.

Стосовно наукового відкриття може існувати авторство, але не право авторства. Проте чи можна ставити питання про авторство на наукове відкриття, якщо особа вирішить не отримувати диплом? В цьому випадку авторство на наукове відкриття існує, але йдеться про авторство не в юридичному, а в побутовому сенсі. Воно не породжує у особи права авторства як особистого немайнового права.

Література:

1. Конвенция учреждающая Всемирную организацию интеллектуальной собственности (подписанная в Стокгольме 14 июля 1967

года) – [Електронний ресурс]: – Режим доступу:http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_169.

2. Право інтелектуальної власності: Конспект лекцій /авт. В.М. Крижна, Н.Є. Яркіна; За заг. ред. В.І. Борисової. – Х.: Нац. Юрид. Акад. України, 2008. – 112 с.

3. Цивільний кодекс УРСР – [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1540-06/page8>.

Борисов Ігор Вячеславович – молодший науковий співробітник Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України

1 Наукові відкриття входять до переліку об'єктів інтелектуальної власності як самостійний об'єкт згідно Конвенції про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ст.2) [1].

2 Свого часу в доктрині патентного і авторського права відстоювалась точка зору, з якою слід погодитися, що відкриттям не може бути те, що створено штучно, чого немає у навколишньому середовищі, подібні результати повинні вважатися винаходами, як конкретними способами досягнення практичної мети (технічне рішення задачі), але, додамо, при умові, що ці рішення відповідають умовам патентоздатності. Відкриття, як результат пізнання, володіє цінністю саме по собі, незалежно від можливостей його безпосереднього використання (Антімонов Б.С., Флейшиц Е.А., Юрченко А.К., Маміофа І.Е. та інші).

3 Цивільний кодекс УРСР містив розділ V «Право на відкриття» [3], а організаційні, майнові, особисті немайнові і трудові відносини, які виникали у зв'язку з відкриттями регулювалися також Розділом II Положення про відкриття, винаходи і раціоналізаторські пропозиції (1973р.).